

Az Olvasóhoz ...

**„ ... nincs egyéb válasz egy újraleírásra,
mint egy újra-újraleírás.”
Richard Rorty**

Amikor a holnap szorgos történésze majd alaposabban szemügyre veszi az elmúlt négy-öt év eseményeit és dokumentumait, s egy összefoglaló értelmezés megírásába kezd, minden bizonnyal egy jelkép értékű kulcskifejezést illeszt munkája fölé: Egységben. S nagy valószínűséggel egy kérdőjelet is hozzátesz majd, hiszen minden megvizsgált fontos esemény, minden feldolgozott dokumentum egyértelműen utal arra is, hogy ez a nagy karriert befutott jelkép csak a történések felszínéről mond el egyet s mást. Utal ez a jelkép az elmúlt éveket domináló nagy öndefiníciós igyekezetre. Átfogó értelmező-magyarázó rácsot borít a fel-felbukkanó sokféleségre. Meggyőzően illusztrálja az „etnikai” és a „hatalmi” mozzanatoknak az e tájakra jellemző mindenkori szoros összetartozását. Védőpajzsot jelent az ideológiai mezőben szerepet játszódozók számára. Ez a jelkép egyben a társadalmi nyilvánosság első számú szabályozó és büntető eszköze, amely átértelmez, mederbe terel vagy kirekeszt – szükség szerint. Sokféle funkciója mellett azonban nem szól, nem szólhat mindarról, ami a romániai magyar társadalomban az elmúlt években ténylegesen történt. Ez a jelképbe sűrített felszín nem szól a túlélési igyekezet és a változási kényszer ama kettősségéről, amely a társadalmi kapcsolatoktól a gazdálkodási gondolkodásmódig, a demográfiai magatartástól a vándorlási rutinokig, az „idegennel” kapcsolatos viselkedéstől a múlt

elbeszéléseig a mindennapi élet minden apró szögletét átfogja.

*A holnap történésének mérlegelnie kell majd, ha el kívánja mesélni, hogy őszinte mi is történt az elmúlt négy-öt év alatt. Mérlegelnie kell, hogy a felszínen mutatkozó, jelképekbe burkolt, látványos-hangzatos nemzetiségi Nagy Történetet tekinti-e a lényeges történésnek, vagy a mindennapok világának sok-sok apró, rejtett, de korántsem lényegtelen Kis Történetét. A romániai magyarság történetének aligha van még egy olyan periódusa, amelyben ilyen magas fokon **ritualizálódott** volna maga a romániai magyar társadalmi nyilvánosság, beleértve beszédet és magatartást egyaránt¹. Nincs még egy ilyen periódus, amikor a romániai magyarságon belül ilyen magas fokon intézményesített formában, és gyakorlatilag átjárási lehetőségek nélkül vált volna el egymástól a felszín és a mély, az érvényes és az érvénytelen, a támogatott és a magára hagyott, a legitim és a nem legitim, az elit által fenntartott közélet és a sokak által sokféleképpen megélt hétköznapok.*

Az alig egy-két éve még korlátlan hatalmú kulcsfogalom ereje ma már fogyóban van. A magas fokon ritualizált látványok és beszédek száma egyre kevesebb, társadalmi súlyuk csökken. Egyelőre óvatosan, de jelentkeznek már az első

¹ Kisebb léptékű, de hasonló folyamat játszódott le a '70-es években. A jelenségre Aradi József hívta fel a figyelmet 1980-ban, egy Korunk-kerekasztal során: „Nem tudom, meg lehet-e egyetlen szóval jelölni azt a furcsa jelenséget, hogy ezek a **hagyományos** jelképek egyre kevésbé a tartalmuk révén, egyre kevésbé a mögöttük lévő történeti és helyi folytonosság révén hatnak. Ezt a jelenséget én ritualizációnak nevezném, a nemzetiségi kultúra ritualizációjának. Minél rituálisabb ezeknek a jelképeknek a használata a nemzetiség kultúrán kívüli rétegei számára, annál nehezebb ezekhez hozzáférni [...] Ez a folyamat nagyon is meggondolkoztatónak tűnik számomra, s egy csomó kérdésünket talán átértékeltetni velünk.”

esélypróbálók. Azok, akik már nem látják feltétlenül szükségesnek, hogy szekerüket a nemzetiségi hatalmi szervezetekhez kössék, s akik egyfajta társadalmi legitimitást remélnek az egységre apelláló ideologikus beszéd föl vállalása nélkül is. A kísérletek még szórványosak és törékenyek. De jelentkezésük arra utal, hogy az életkori, szakmai, regionális érdekek szerint szerveződő pragmatikus magatartásoknak már van esélyük a formálisan mindent bekebelezni vágyó ideologikus beszéddel szemben, s talán azzal az intézményesült hatalmi konglomerátummal szemben is, amely az ideologikus beszéd paravánja mögött az elmúlt években akarva-akaratlanul kikovácsolódott.

Ebben a helyzetben mintegy szükségszerűen nő azok száma, akik szeretnék átlátni annak a világnak a szabályait, amelyben élnek, szeretnék megérteni azok cselekvéseit, akik úgy mond érte cselekednek, szeretnének képet alkotni maguknak a közvetlen holnapról. Az ideologikus beszéd háttérbe szorulásával nő azok száma is, akik előnyben részesítik az elemző-értelmező beszédet. Azt a típusú beszédet, amely immár nem kész „nemzetiségi önismeretet” kíván átadni egy zártkörű presztízsfogyasztási modell keretében (s egy irányított kulturális reprodukció érdekében), hanem csupán információkat és támpontokat nyújt az egyéni gondolkodáshoz, mérlegeléshez vagy választáshoz.

Könyvsorozatunk indításában közrejátszott az a meggyőződés, hogy a romániai magyar társadalomban ma kevés az olyan elemző-értelmező szöveg, amely csupán fölkinálkozni, s nem meggyőzni akar. Kevés, vagy hiányzik az olyan partvonalon álló szerző, akinek a társadalomról szóló beszéde egyértelműen hiteles lenne, s akinek magatartása mögött az Olvasó nem föltételez befolyásolási igyekezetet.

Az Olvasóhoz...

Szándékunk szerint fölkinálkozó, fölhasználható szövegeket szerettünk volna készíteni. „Leírásokat”, amelyek kifüggeszthetők a társadalmi nyilvánosság falára, s amelyek az érdeklődők igényei szerint olvashatók. Természetesen nem hallgathatjuk el azt sem, hogy az igencsak zajos közéleti játéktér partvonalán szeretnénk meghatározni a helyünket, ahonnan – egy általunk választott szemszögből – rálátás nyílik a játéktér egészére. Merjük remélni, hogy mondanivalónk használhatóságát nem az önként választott nézőpont, hanem csupán az alkalmazott társadalomkutatási módszer korlátozza majd.

E helyen mondunk köszönetet mindazoknak, akik a tanulmányok elkészítését szorgalmazták vagy bármilyen módon támogatták. Felkéréseik, ösztönzéseik nélkül e kötet írásai el sem készültek volna.

Csikszereda, 1995 augusztus

A szerzők